

Försäkringsföretag

Väglledning om kundkännedom

Tredje upplagan

Beslutad av Simpts styrgrupp i november 2025

Innehållsförteckning

Vad är kundkännedom?	4
Bedöma kundens agerande.....	5
Kundkännedomsprocessen	5
Andra skäl för kundkännedom	6
Sanktionsregelverken	6
Vem är kund?	6
Vem är inte kund?	7
Riskklassificering av kunden	8
Bestämma riskprofil i praktiken	9
Omständigheter som kan tyda på låg risk.....	9
Omständigheter som kan tyda på hög risk.....	10
Förbud mot affärsförbindelser och transaktioner	10
Avsluta affärsförbindelse.....	12
Situationer som kräver kundkännedom	14
Affärsförbindelser.....	14
Transaktioner överstigande 15 000 euro och sambandstransaktioner	14
Åtgärder för kundkännedom beträffande försäkringstagare	15
Kontrollera identiteten på en försäkringstagare.....	15
Identifiering och kontroll av verklig huvudman	15
Åtgärder för att kontrollera person i politiskt utsatt ställning	16
Affärsförbindelsens syfte och art	16
Exempel 1: Livförsäkringar utan sparmoment	17
Exempel 2: Pensionsförsäkring.....	17
Exempel 3: Kapitalförsäkring.....	17
Uppföljning av affärsförbindelser.....	17
Åtgärder som krävs för kundkännedom i det enskilda fallet	18
Förenklade åtgärder vid låg risk i praktiken	18
Skärpta åtgärder vid hög risk.....	18
Personer i politiskt utsatt ställning.....	19
Åtgärder utförda av försäkringsförmedlare	19
Livförsäkringar och andra investeringsrelaterade försäkringar	20
Åtgärder för att inhämta information avseende förmånstagare	20
Identifiering och kontroll av förmånstagare	20

Åtgärder vid överlåtelse	21
Identifiering av verklig huvudman.....	21
Åtgärder för att kontrollera person i politiskt utsatt ställning	22

Simpts vägledning har tagits fram av sju organisationer i finansbranschen och deras medlemmar. Den utgår från medlemmarnas behov av vägledning och är inte avsedd att vara heltäckande.

Vägledningen beskriver hur branschen tolkar och tillämpar penningtvättsregelverket i aktuella delar. Vägledningen ersätter inte lagar, föreskrifter och andra rättskällor. Dessa måste alltid beaktas och tillämpas i förekommande fall.

Det finns inte någon skyldighet att använda vägledningen. Den som använder vägledningen måste alltid göra bedömningen om vägledningen är tillämplig i det enskilda fallet.

Denna del av vägledningen har tagits fram av medlemmar hos Svensk Försäkring. Avsnittet om åtgärder utförda av utomstående har tagits fram i samarbete med medlemmar hos Svenska Försäkringsförmedlare (SFM). Vägledningen ska läsas tillsammans med och kompletterar den grundläggande vägledningen om kundkännedom.

I denna del av vägledningen hänvisas till lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (penningtvättslagen), Finansinspektionens föreskrifter (2017:11) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (penningtvättsföreskrifterna), försäkringsavtalslagen (2005:104) (FAL). Hänvisningar görs också till Europeiska bankmyndighetens (Eba) riktlinjer EBA/2021/02 för kundkännedom och de faktorer som kreditinstitut och finansiella institut bör beakta vid bedömning av den risk för penningtvätt och finansiering av terrorism som förknippas med enskilda affärsförbindelser och enstaka transaktioner (riktlinjer för riskfaktorer avseende penningtvätt och finansiering av terrorism) enligt direktiv (EU) 2015/849 (Eba:s riktlinjer för riskfaktorer).

I denna tredje upplaga har en uppdatering gjorts med anledning av ändringar som har gjorts av Eba:s riktlinjer för riskfaktorer, EBA/GL/2021/02. Ändringarna är gjorda genom EBA/GL/2024/01. Det har också gjorts vissa redaktionella ändringar.

Vad är kundkännedom?¹

Bestämmelser om vad som krävs av försäkringsföretag när det gäller kundkännedom finns framför allt i lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (penningtvättslagen) och i Finansinspektionens föreskrifter (FFFS 2017:11) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (penningtvättsföreskrifterna). Även lagen (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän innehåller bestämmelser som försäkringsföretag måste beakta när de vidtar åtgärder för kundkännedom. Dessutom bör försäkringsföretaget beakta Eba:s riktlinjer för riskfaktorer, som gäller som allmänna råd.² Riktlinje 14 är en sektorsspecifik riktlinje för livförsäkringsföretag.

¹ Se också avsnitt 1 i den grundläggande vägledningen om kundkännedom. Vägledning som kan vara relevant för försäkringsföretag finns också i andra delar av vägledningen. I vägledningen om kundkännedom för bank finns t.ex. vägledning i frågor om ställföreträdare för fysisk person, kundkännedom när kunden är en juridisk person, högriskredjeländer och behörig beslutsfattare.

² Se om allmänna råd i avsnitt 1.1 i den grundläggande vägledningen om allmän riskbedömning.

Tillägg och ändringar har gjorts i Eba:s riktlinjer för riskfaktorer genom EBA/GL/2023/03 och EBA/GL/2024/01.

Penningtvättslagen gäller för livförsäkringsföretag med undantag för dels tjänstepensionsföretag som driver verksamhet enligt lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag, dels vissa små försäkringsföreningar. Livförsäkringsföretag erbjuder sina kunder personförsäkring som tecknas på försäkringstagarens eller någon annan persons liv eller hälsa i form av en liv-, sjuk- eller olycksfallsförsäkring. Sjuk- och olycksfallsförsäkringar är rena riskförsäkringar utan sparande. Även vissa livförsäkringar som ger skydd för efterlevande vid dödsfall saknar moment av sparande.

Åtgärderna för kundkännedom ska utgå från det riskbaserade förhållningssättet, dvs. från riskerna för penningtvätt och finansiering av terrorism i verksamheten. Det riskbaserade förhållningssättet ligger till grund för att bl.a. avgöra vad som är att anse som "tillräcklig" kännedom om kunden samt för att bestämma kundens riskprofil (även kallad riskklass). Försäkringsföretaget ska kunna anpassa sina åtgärder för kundkännedom efter riskerna i verksamheten. Det är viktigt att hitta en rimlig nivå på omfattningen av åtgärderna för att kunna lägga resurserna där riskerna bedöms som högst.

Bedöma kundens agerande

Ett av huvudsyftena med att vidta åtgärder för kundkännedom är att försäkringsföretaget ska skaffa sig underlag för en bedömning av hur kunden kan väntas agera inom ramen för affärsförbindelsen (prop. 2016/17:173 s. 288).

Försäkringsföretaget måste inhämta information om kunden. Den som inhämtar informationen måste därför ha en uppfattning om när det finns anledning att vidta skärpta eller ytterligare åtgärder för kundkännedom med anledning av den information som hämtas in. Denna uppfattning bör utgå från riskbaserade antaganden grundade på försäkringsföretagets allmänna riskbedömning.

Kundkännedom handlar därför mycket om att förstå kundens agerande, vilket enligt penningtvättslagen är innebörden av att försäkringsföretaget ska inhämta information om affärsförbindelsens syfte och art. Syftet handlar i grund och botten om vad kunden vill med affärsförbindelsen. Arten är mer inriktad på hur affärsförbindelsen kommer att genomföras, t.ex. hur produkten eller tjänsten i fråga kommer att användas eller hur stora transaktioner det kommer att bli fråga om. Vissa försäkringsprodukter har ett väl definierat och avgränsat användningsområde och då kan antaganden om syfte och art göras utan att kunden behöver tillfrågas. För andra försäkringsprodukter eller vid förhöjd risk måste uppgift om syftet med affärsförbindelsen och uppgift om hur produkten är tänkt att användas (art) inhämtas från kunden. Exempel på syfte och art finns i avsnitt 7.2.

Kundkännedomsprocessen

Kundkännedomsprocessen utgår från den allmänna riskbedömningen (försäkringsföretagets bedömning av hot och sårbarheter kopplade till verksamhetens kundgrupper, geografisk exponering, produkter, tjänster och distributionskanaler). Möjligheten att vidta mindre omfattande åtgärder varierar i regel mellan olika branscher. Begränsade åtgärder kan särskilt förekomma där risken på ett framträdande sätt är produktstyrd, t.ex. i fråga om tjänstepensionsförsäkringar och riskförsäkringar utan sparment.

Mindre omfattande åtgärder kan t.ex. innebära att försäkringsföretaget kan förlita sig på Bolagsverkets register över verkliga huvudmän. Försäkringsföretaget kan också kontrollera om kunden eller dennes

verkliga huvudman är en person i politiskt utsatt ställning, PEP, mot en s.k. PEP-lista. (Se också vägledningen om verklig huvudman respektive vägledningen om person i politiskt utsatt ställning)

Andra skäl för kundkännedom³

Sanktionsregelverken

En inledande åtgärd vid nya kundförbindelser är att göra kontroll för att säkerställa efterlevnaden av sanktionsregelverken. Kontrollerna ska också ske löpande under affärsförbindelsen. Sanktionskontrollen görs inte enligt penningtvättsregelverket, utan krävs enligt internationella sanktionsregimer som Sverige är bundet av. Förbuden i sanktionsförordningarna är kategoriska och utgår inte från ett riskbaserat förhållningssätt. Det är såväl kunden som kundens verkliga huvudman som ska kontrolleras mot sanktionsförordningarna. Se mer i den grundläggande vägledningen om kundkännedom, avsnitt 2.3.

Ur ett försäkringsföretags perspektiv är det relevant att titta på vilka roller inom en försäkring som ska sanktionskontrolleras. På försäkringsområdet finns det, till skillnad från andra verksamhetsområden, fler roller att ta hänsyn till utöver den som är kund enligt penningtvättslagen (dvs. försäkringstagaren), såsom förmånstagare och försäkrad.

En försäkringstagare och dennes eventuella verkliga huvudman ska sanktionskontrolleras inför att affärsförbindelse inleds och därefter löpande under affärsförbindelsen.

En förmånstagare ska sanktionskontrolleras senast inför utbetalning. Om försäkringsersättning ska betalas ut löpande ska sanktionskontroll också ske löpande under hela utbetalningstiden.

I en tjänstepension är den anställde oåterkallelig förmånstagare vid livsfall. För tjänstepensioner kan det därför finnas skäl till att sanktionskontrollera förmånstagaren (den anställde) redan vid nyteckning av tjänstepensionen och därefter löpande under premieinbetalningstiden.

Det kan vara relevant att även sanktionskontrollera premiebetalaren i de fall denne är känd för försäkringsföretaget.

Vem är kund?⁴

Försäkringstagare är den som har ingått avtal om försäkring med ett försäkringsföretag. För personförsäkring är försäkrad den på vars liv eller hälsa en försäkring gäller. Den som är insatt som förmånstagare har rätt till den försäkringsförmån som betalas ut från försäkringen.

Försäkringstagaren är försäkringsföretagets kund och därmed den som ska vara föremål för åtgärder för kundkännedom (se prop. 2016/17:173 s. 282 och vidare avsnitt 7 i denna vägledning). När det gäller personförsäkring som tecknas av arbetsgivare till förmån för en anställd på dennes liv eller hälsa så anses enligt FAL den anställde ofta som försäkringstagare såvitt gäller vissa rättigheter. En liknande

³ Se också avsnitt 2 i den grundläggande vägledningen om kundkännedom.

⁴ Se också avsnitt 3 i den grundläggande vägledningen om kundkännedom och vägledningen om kundbegreppet.

ordning gäller för grupppersonförsäkringar. Vid tillämpningen av penningtvättsreglerna medför detta dock inte att den anställda ska ses som kund.

En pensionsförsäkring kan läggas i fribrev. Att försäkringen läggs i fribrev bedöms inte i sig ha någon betydelse för frågan vem som är kund utan kund- och affärsförbindelsen med försäkringstagaren kvarstår.

Vid frivillig gruppförsäkring är de enskilda gruppmedlemmarna försäkringsföretagets kunder. Vid obligatorisk gruppförsäkring är däremot gruppföreträdaren försäkringsföretagets kund och inte medlemmarna (se 19 kap. 3 § FAL).

Försäkringstagaren är kund så länge som affärsförbindelsen upprätthålls, dvs. är pågående. Frågan kan uppstå huruvida affärsförbindelsen kan anses vara pågående då försäkringstagaren har försatts i konkurs eller likviderats och vem som är kund i dessa fall. Fram till dess att konkursen/likvidationen har avslutats och alla tillgångar har hanterats är den försäkringstagare som satts i konkurs eller likvidation att anse som kund.

Vid en konkurs bör konkursförvaltaren tillse att befintliga försäkringar hanteras, dvs. om möjligt avslutas, utbetalas eller överlåts till annan part. När t.ex. en pensionsförsäkring överlåts till en anställd eller till ny arbetsgivare vid försäkringstagarens konkurs, betraktas den anställda eller den nya arbetsgivaren därefter som försäkringsföretagets kund i egenskap av ny försäkringstagare. I de fall försäkringar som ägs av en juridisk person inte har hanterats i konkursen eller likvidationen kommer den juridiska personen som är försatt i konkurs eller likvidation kvarstå som försäkringstagare. När konkursen/likvidationen är avslutad upphör den juridiska personen att existera. Försäkringsföretaget har då i praktiken ingen kund att utföra löpande kundkännedomåtgärder på.

Vem är inte kund?

Den försäkrade och förmånstagaren är inte kunder till försäkringsföretaget i den egenskapen eftersom de, i dessa roller, inte har trätt i avtalsförbindelse med försäkringsföretaget. Är den försäkrade och/eller förmånstagaren sedan tidigare försäkringstagare hos försäkringsföretaget, är de kunder i den egenskapen. Notera att vissa åtgärder för att uppnå kundkännedom ska utföras på förmånstagaren i egenskap av mottagare av utbetalning från försäkring (se vidare avsnitt 10.2.1).

Premiebetalaren är inte kund till försäkringsföretaget. Är premiebetalaren också försäkringstagare, är denne kund i den egenskapen och därmed föremål för kundkännedomåtgärder.

Ur ett penningtvättsperspektiv kan det dock vara relevant att utreda medlens ursprung även i de fall medlen kommer från någon annan än kunden. I Eba:s riktlinjer för riskfaktorer anges betalningar från oidentifierade tredje parter som en faktor som kan bidra till att öka risken (riktlinje 14.6 a) i). Detta innebär att det kan vara nödvändigt att ställa frågor om premiebetalaren och inbetalningarna. Kännedomen om premiebetalaren bör då anses vara en del av de kundkännedomåtgärder som ska vidtas i relation till kunden och affärsförbindelsen med denne. I enlighet med det riskbaserade synsättet kan dessa kontroller behöva ske i mer eller mindre begränsad omfattning beroende på produkt och andra relevanta omständigheter.

Riskklassificering av kunden⁵

Ett försäkringsföretag ska bedöma den risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan förknippas med kundrelationen (kundens riskprofil, även kallad riskklass). Kundens riskprofil ska bestämmas med utgångspunkt i den allmänna riskbedömningen och den kännedom om kunden som försäkringsföretaget har eller ska ha enligt penningtvättslagen.

Riskerna varierar beroende på omständigheter hänförliga till den specifika kunden, de produkter och tjänster som kunden ingått avtal om samt hur kunden använder dessa produkter och tjänster. Om försäkringsföretaget har gjort en relevant och tillförlitlig allmän riskbedömning som visar att risken som kan förknippas med en viss produkt eller tjänst är låg, kan denna bedömning ligga till grund även vid riskklassificeringen av enskilda kundrelationer. Det krävs alltså inte alltid en individuell bedömning av varje ny affärsförbindelse eller transaktion, dvs. åtgärder för att förvissa sig om att risken i en viss affärsförbindelse eller transaktion är låg. Riskklassificeringen av kunden ska därutöver grundas på den kännedom om kunden som försäkringsföretaget har (prop. 2016/17:173 s. 260).

Produktens utformning har stor betydelse för riskbedömningen, vilket bl.a. beror på att produkterna skiljer sig åt vad gäller t.ex. begränsningar. En större flexibilitet kan leda till en ökad risk för penningtvätt och finansiering av terrorism.

Försäkringsprodukter har ofta en låg flexibilitet i förhållande till många andra finansiella produkter. Det gäller särskilt pensionsförsäkringar, vilket innebär att de typiskt sett är mindre attraktiva att utnyttja för penningtvätt och finansiering av terrorism. I bedömningen av den risk som är förknippad med tjänstepensionsförsäkring är det även relevant att notera att företag som bara tillhandahåller tjänstepensionsförsäkring (och har tillstånd som s.k. tjänstepensionsföretag) är helt undantagna från penningtvättsregelverket. Pensionsförsäkringar enligt svenska lagregler är förenade med en rad regler som innebär en ganska långtgående "inlåsning" av kapitalet. För pensionsförsäkringar som erbjuds enligt utländsk rätt kan ibland det motsatta gälla. Den låga risken gäller därför typiskt sett för pensionsförsäkringar enligt svensk rätt (svenska pensionsförsäkringar).

Kapitalförsäkring (andra sparförsäkringar än pensionsförsäkringar) är ett exempel där det finns en produktrelaterad riskdrivande faktor. Möjligheten till återköp kan göra produkten mer attraktiv för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Flexibiliteten avseende vem som kan vara förmånstagare till försäkringen kan också påverka risken. I dessa fall kan det bli aktuellt att klassificera kunden med en högre risk än för en produkt med lägre flexibilitet, som t.ex. en pensionsförsäkring. För en beskrivning av produkterna och tjänsterna ur ett riskperspektiv hänvisas i övrigt till vägledningen inom allmän riskbedömning för försäkringsföretag.

För t.ex. livförsäkringar (som skyddar de efterlevande vid tidig död), andra riskförsäkringar utan sparmoment eller svenska pensionsförsäkringar, dvs. produkter som generellt sett bedöms utgöra lägre risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism, är det som *utgångspunkt* tillräckligt att vid riskklassificeringen av enskilda kundrelationer grunda bedömningen på den allmänna riskbedömningen (jfr prop. 2016/17:173 s. 260). Det gäller dock endast så länge som det inte framkommer omständigheter kring kunden som gör att kunden får en högre riskprofil/riskklass. Vad gäller produkter där risken

⁵ Se också avsnitt 4 i den grundläggande vägledningen om kundkännedom.

generellt inte kan bedömas som lägre, t.ex. kapitalförsäkringar, krävs alltid en bedömning av affärsförbindelsen i varje enskilt fall för att riskklassificera kunden. Ytterligare exempel åskådliggör den tydliga kopplingen mellan produkttyp och risk i penningtvättshänseende: Rena riskförsäkringar som sjuk- och olycksfallsförsäkringar samt dödsfallsskydd saknar således normalt beaktansvärd risk. Det gäller tydligt för grupplivförsäkringar med små premier (vars dödsfallsskydd mer undantagsvis föranleder utbetalning från försäkringen). Även tjänstepensionsförsäkringar som tecknas enligt kollektivavtal torde ge litet utrymme för risk.

Bestämma riskprofil i praktiken

De risker som har identifierats i den allmänna riskbedömningen ska vägas samman med den information som finns om den enskilda kunden och resultatet blir kundens riskprofil. När det behövs ska de omständigheter som avses i 2 kap. 4 och 5 §§ penningtvättslagen beaktas. Försäkringsföretaget bör även beakta de riktlinjer för riskfaktorer som Europeiska bankmyndigheten (Eba) har tagit fram. Avsnitt 14 i riktlinjerna handlar specifikt om livförsäkring. Riktlinjerna gäller som allmänna råd.

I syfte att fastställa en kunds riskprofil kan det vara lämpligt att använda en riskmodell som bygger på olika riskfaktorer, dvs. faktorer som kan indikera risk. Försäkringsföretaget avgör själv hur riskprofilen bestäms. Oavsett vilken metod som används, handlar det ytterst om att bedöma ett antal faktorer i syfte att få ett resultat (riskprofil). Varje riskfaktor åsätts ett värde. När riskvärdet bestäms görs en viktning av hur stort genomslag som riskfaktorn ska ha i riskmodellen. Viktningen utgår från den bedömning som verksamhetsutövaren har gjort av olika faktorer inom ramen för den allmänna riskbedömningen. Det kan vara rimligt att anta att ett försäkringsföretag har ett större "lågriskspann" jämfört med flera andra verksamhetsutövare, exempelvis banker för vilka "medelriskspannet" i regel är stort. Antagandet bygger på det genomslag som en lägre produktrisk ger i riskklassificeringen av kunder.

Vid användning av riskmodeller måste reglerna kring modellriskhantering beaktas (se 6 kap. 1 § andra stycket penningtvättslagen och 6 kap. 14–17 §§ penningtvättsföreskrifterna). Det riskbaserade förhållningssättet ska även bestämma omfattningen av och innehållet i rutiner och riktlinjer för modellriskhantering samt genomförande av modellvalidering.

Omständigheter som kan tyda på låg risk

I 2 kap. 4 § penningtvättslagen ges exempel på omständigheter som kan tyda på att risken för penningtvätt och finansiering av terrorism är låg, exempelvis att kunden har hemvist inom EES eller i en stat som har bestämmelser om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism som motsvarar dem i penningtvättslagen och som tillämpar dessa bestämmelser på ett effektivt sätt.

De flesta svenska försäkringsföretag uppställer som krav vid ingåendet av en affärsförbindelse att kunden (både juridisk och fysisk person) har hemvist inom Sverige vid tidpunkten för ingåendet av affärsförbindelsen. Henvist i en stat inom EES är en omständighet som kan tyda på att risken är låg. Försäkringskundernas transaktioner är också i huvudsak begränsade till inhemska transaktioner. Det kan dock förekomma gränsöverskridande transaktioner, t.ex. om försäkringstagaren flyttar utomlands efter en redan ingången affärsförbindelse eller om förmånstagaren bor utomlands.

Det finns även andra regelverk än penningtvättslagen som reglerar försäkringsprodukterna och som många gånger till följd av skatteregler om inlåsnings- och försäkringstekniska krav begränsar möjligheterna att förfoga över produkterna på ett sätt som kriminella önskar. Försäkringsprodukter anses därför typiskt sett inte lämpa sig som verktyg för att snabbt omsätta pengar och inte heller som ett sätt att finansiera terrorism. Många försäkringsprodukter anses därför utgöra en låg risk från ett penningtväts- och terrorismfinansieringsperspektiv.

Omständigheter som kan tyda på hög risk

I 2 kap. 5 § penningtvättslagen ges exempel på omständigheter som kan tyda på att risken för penningtvätt och finansiering av terrorism är hög. Dessa omständigheter kan ge ledning om *när* skärpta åtgärder ska vidtas.

Vissa riskhöjande faktorer, t.ex. om kunden är bosatt i högriskland eller har en komplex ägarstruktur i förhållande till dess verksamhet, kan innebära att kundens riskprofil efter en sammanvägning av en låg produktrisk och riskhöjande faktorer höjs till medel eller i vissa fall hög risk.

Följande riskfaktorer kan bidra till en förhöjd riskprofil/riskklass:

- Försäkringstagaren är en juridisk person vars ägarstruktur försvårar möjligheten att identifiera den verkliga huvudmannen
- Transaktioner sker från och till högriskländer
- När det på ett avvikande sätt sker byten av förmånstagare till en försäkring
- Försäkringstagaren kan inte uppge ett förståeligt syfte med affärsförbindelsen.
- Försäkringsavtalet matchar inte försäkringstagarens ekonomiska situation
- Försäkringstagaren är verksam eller har en sysselsättning inom en högriskbransch eller ett företag som är särskilt utsatt för omfattande kontanthantering eller förhöjd exponering mot korruption
- Det finns misstanke om bulvanförhållande
- Försäkringstagaren är ett företag med dolda ägare och/eller innehavaraktier

Förekomsten av en eller flera nämnda faktorer kan inte tas till intäkt för att risken är hög. En samlad bedömning med hänsyn till samtliga relevanta omständigheter måste alltid göras (prop. 2016/17:173 s. 513). Omständigheterna (högriskfaktorerna) ska ha beaktats i den allmänna riskbedömningen. Det är den som visar om omständigheterna faktiskt utgör hög risk i den egna verksamheten.

Förbud mot affärsförbindelser och transaktioner⁶

Enligt penningtvättslagen får försäkringsföretag, liksom andra verksamhetsutövare, inte etablera eller upprätthålla en affärsförbindelse om företaget inte har tillräcklig kundkännedom för att kunna hantera risken för penningtvätt och finansiering av terrorism som kan förknippas med kundrelationen och övervaka och bedöma kundens aktiviteter och transaktioner enligt 4 kap. 1 och 2 §§ penningtvättslagen. Att inte ingå en affärsförbindelse, d.v.s. att neka en person att teckna en försäkring, kan strida mot försäkringsavtalsrättslig lagstiftning som därigenom kan komma i konflikt med de krav som ställs i penningtvättslagen.

⁶ Se också avsnitt 5 i den grundläggande vägledningen om kundkännedom.

I korthet innebär kontraheringsplikten i 11 kap. 1 § FAL att försäkringsföretaget inte får neka någon att teckna en personförsäkring när företaget har *fått de uppgifter som behövs*, om det inte finns *särskilda skäl* för vägran med hänsyn till risken för framtida försäkringsfall, den avsedda försäkringens art eller någon annan omständighet. Det är individuella personförsäkringar som omfattas av kontraheringsplikten, dvs. försäkringar som tecknas av privatperson alternativt arbetsgivare till förmån för anställd. Kollektivavtalade pensionsförsäkringar och försäkringar som ingåtts genom gruppavtal (s.k. kollektiva försäkringar) som utgör en relativt stor grupp omfattas dock inte av plikten. De grunder som försäkringsgivarna kan åberopa enligt FAL för att kontraheringsplikten inte ska gälla individuella personförsäkringar tar i huvudsak sikte på starka försäkringstekniska skäl. Men undantag kan även gälla för försäkringar där försäkringsskyddet typiskt sett är mindre angeläget än när det gäller försäkringar som är av stor "social betydelse". Det senare innebär att kapitalförsäkringar och pensionsförsäkringar med mycket litet innehåll av försäkringsrisk och som därför närmast är sparprodukter (utan att fylla ett mer grundläggande försäkringsbehov) kan komma att undantas från kontraheringsplikten. FAL innehåller också bestämmelser om att försäkringsgivaren inte får säga upp en livförsäkring (förutom vid brott mot upplysningsplikten eller utebliven premie, 11 kap. 7 § FAL). Försäkringstagaren har dessutom enligt försäkringsavtalsreglerna rätt att förfoga över försäkringen genom överlåtelse, pantsättning eller "på annat sätt", med undantag för en rad begränsningar enligt skattereglerna för pensionsförsäkringar (14 kap. 14 § FAL).

Förhållandet mellan kontraheringsplikten m.m. enligt FAL och penningtvättsregelverkets krav på att inte etablera alternativt avsluta en affärsförbindelse vid bristande kundkännedom finns inte reglerad i lag men har behandlats i förarbetena till den tidigare penningtvättslagen, se prop. 2008/09:70 s. 81, där lagstiftaren ansett att reglerna om att neka och avsluta affärsförbindelse vid bristande kundkännedom har företrädare framför kontraheringsplikten i FAL. En annan tolkning skulle innebära att penningtvättslagstiftningens regler avsevärt urholkas på försäkringsområdet.

Vidare anfördes att syftet med lagstiftningen mot penningtvätt, att förhindra allvarlig brottslighet, måste anses ligga väl i linje med det som åsyftas med särskilda skäl för vägran att teckna en försäkring enligt 11 kap. 1 § FAL och således gör att kontraheringsplikten viker. Någon ändring av FAL bedömdes därför inte vara nödvändig eftersom befintlig formulering redan gav utrymme för försäkringsföretagen att neka och avsluta affärsförbindelser vid såväl bristande kundkännedom som vid misstanke om penningtvätt.

Även i förarbetena till nuvarande penningtvättslag, se prop. 2016/17:173 s. 255, har lagstiftaren uttalat att kraven avseende kundkännedom går före skyldigheten att tillhandahålla vissa tjänster. Detta uttalande avser visserligen produkter och tjänster kopplade till lagen om insättningsgaranti (1995:1571), men det finns inget som tyder på att någon ändring är avsedd på försäkringsområdet, utan uttalandet får anses bekräfta det som lagstiftaren tidigare uttryckt gällande relationen mellan kontraheringsplikten och kraven på kundkännedom.

Som nämnts ovan gäller kontraheringsplikten enligt FAL först *när företaget har fått de uppgifter som behövs*. När försäkringsföretaget inte har tillräcklig kundkännedom för att kunna hantera risken för penningtvätt och finansiering av terrorism förknippad med kundrelationen eller övervaka och bedöma

kundens aktiviteter och transaktioner och därmed inte får ingå en affärsförbindelse enligt penningtvättslagen, bedöms det samtidigt innebära att försäkringsföretaget inte har fått de uppgifter som behövs enligt FAL. Det innebär med andra ord att kunden i dessa fall kan nekas att teckna en individuell personförsäkring också enligt FAL. Vid bristande kundkännedom i ett läge där misstankar om penningtvätt eller finansiering av terrorism saknas torde inledandet av affärsförbindelsen därmed kunna nekas redan utifrån det faktum att försäkringsbolaget inte har fått de uppgifter som behövs för att bota bristen.

Som särskilda skäl för vägran med hänsyn till någon annan omständighet enligt 11 kap. 1 § FAL kan kundens individuella omständigheter åberopas som grund för vägran. Det kan exempelvis handla om omständigheter som tyder på att kunden gjort sig skyldig till brott som har särskild betydelse från försäkringssynpunkt, t.ex. bedrägeribrott eller annat beteende som innebär en moralisk risk. Med stöd inte minst av de uttalanden lagstiftaren har gjort efter FAL:s tillkomst i prop. 2008/09:70, se ovan, kan det hävdas att även risken för att utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism är en sådan risk som kan anses falla in under särskilda skäl för vägran.

Försäkringsföretag kan därför sammanfattningsvis, även för försäkringar där kontraheringsplikten är tillämplig, neka en försäkringsansökan om försäkringsföretaget inte har tillräcklig kundkännedom.

En redan ingången affärsförbindelse får inte heller upprätthållas i de fall tillräcklig kundkännedom saknas och verksamhetsutövaren inte kan hantera risken som kan förknippas med kundrelationen och övervaka och bedöma kundens aktiviteter och transaktioner enligt 4 kap. 1 och 2 §§ penningtvättslagen, se dock resonemang kring frågan om att avsluta affärsförbindelse i följande avsnitt 5.3.

Avsluta affärsförbindelse

Verksamhetsutövaren ska avbryta en redan ingången affärsförbindelse, om den inte har tillräcklig kundkännedom för att kunna hantera riskerna för penningtvätt eller finansiering av terrorism och övervaka och bedöma kundens aktiviteter och transaktioner (3 kap. 1 § penningtvättslagen). Det kan samtidigt noteras att FAL, vilket påpekats i det föregående, innehåller bestämmelser om att försäkringsgivaren inte får säga upp en livförsäkring förutom vid brott mot upplysningsplikten eller utebliven premie (11 kap. 7 § FAL). Denna bestämmelse saknar undantag av den typ som gäller för kontraheringsplikten. Även i detta fall kan svåra avvägningar aktualiseras mellan de två regelverken.

Endast i undantagsfall kommer försäkringsföretag dock att hamna i en situation där risken förknippad med kunden inte längre kan hanteras trots mitigerande åtgärder eftersom

- många av försäkringsbranschens produkter har en låg inneboende risk
- försäkringsföretaget kan vidta vissa egna kontroller, t.ex. slagning mot externa register, och
- förmånstagare kontrolleras före utbetalning.

En situation då risken inte kan hanteras skulle t.ex. kunna vara om kundens beteende eller användning av försäkringsföretagets produkter förändras eller avviker från vad som förväntats och försäkringsföretaget inte kan förstå det avvikande beteendet.

Här ges några exempel på åtgärder som – beroende på omständigheterna i det enskilda fallet – kan vidtas i syfte att uppnå tillräcklig kundkännedom:

- Inhämta ytterligare uppgifter, t.ex. från SPAR, Bolagsverkets register över verkliga huvudmän, PEP- och sanktionslistor⁷ samt uppgifter i media (s.k. negativ media/adverse media)
- Begära ytterligare uppgifter från kunden
- Skärpa övervakningen av kundens transaktioner och aktiviteter
- Begränsa tillgången till produkterna, helt eller delvis, t.ex. att inskränka vissa förfoganden
- Stoppa möjligheten för kunden att skaffa nya produkter och tjänster
- Begränsa insättningar till försäkring

I de undantagsfall där risken med en kundrelation, trots att någon eller flera av ovanstående åtgärder vidtagits, inte kan hanteras ska affärsförbindelsen avslutas.

För ett försäkringsföretag kan det dock finnas svårigheter att avsluta vissa försäkringsprodukter. Det är upp till varje företag att bedöma förutsättningarna för att avsluta en affärsförbindelse i det enskilda fallet. Här redogörs för några av de konsekvenser och frågor som kan uppstå när fråga uppkommer om att avsluta en affärsförbindelse.

Pensionsförsäkringar beskattas enligt inkomstskattelagen vilket betyder att när utbetalning görs ska inkomstbeskattning ske. De kvalitativa villkoren för pensionsförsäkringar innehåller även tydlig reglering kring från vilken ålder som utbetalning tidigast får ske och att utbetalningen som regel måste fördelas på minst fem år. Om de kvalitativa villkoren inte upprätthålls finns en risk för s.k. avskattning. Skattekonsekvenserna för den enskilde gör att det i vissa fall kan framstå som oproportionerligt för ett försäkringsföretag att avsluta en sådan affärsförbindelse. För försäkringar med mer omfattande försäkringsskydd för sjukdom och skydd för efterlevande kan ett förtida avslut av försäkringen innebära påtagliga rättsförluster för den enskilde. Det gäller t.ex. fall där den försäkrades hälsa försämrats och det därför inte finns möjlighet att förnya skyddet vid sjukfall.

Vid tjänstepensionsförsäkring tillkommer även den försvårande omständigheten att det är företaget, dvs. arbetsgivaren, som är premiebetalare och i regel även försäkringstagare. Den anställde är då försäkrad och förmånstagare. Om försäkringsföretaget saknar tillräcklig kundkännedom för att kunna hantera risken kopplad till företaget och därmed behöver avsluta eller begränsa användandet av försäkringen, är det den försäkrades/anställdes tjänstepension som påverkas negativt trots att denne helt kan sakna möjlighet att påverka företagets affärsförbindelse med försäkringsföretaget.

Utöver skatterättsliga hänsyn finns det även civilrättsliga aspekter att beakta. Även om penningtvättsregelverket i många lägen har företrädare framför de civilrättsliga reglerna kvarstår osäkerheten kring hur dessa motstridiga intressen skulle bedömas vid en eventuell skadeståndstalan i domstol, t.ex. om en kund som fått sin fondförsäkring begränsad eller spärrad vid ett oönskat tillfälle kräver ersättning för eventuell kursförlust eller annan skada som denna anser sig ha drabbats av med anledningen av försäkringsföretagets åtgärder för att hantera penningtvättsrisken. I prop. 2019/20:55 s. 13 har lagstiftaren som svar på Svensk Försäkrings framställan om ett förtydligande kring hur lagstiftningarna

⁷ Läs mer om sanktionslistor i vägledningen om behandling av personuppgifter.

ska korrelera med varandra svarat att de allmänna kraven på åtgärder för kundkännedom i penningtvättslagen innebär ett förbud mot att etablera eller upprätthålla en affärsförbindelse vid otillräcklig kundkännedom eller vid misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism och att lagstiftaren överlämnar åt rättstillämpningen att avgöra hur bestämmelserna ska användas i det enskilda fallet.

Rimligen innebär detta att någon form av avvägning skulle göras för att bedöma om verksamhetsutövaren haft godtagbara skäl att säga upp produkten utifrån ett penningtvättsperspektiv. Om en verksamhetsutövare alltför godtyckligt kan begränsa kundens tillgång till en produkt med en ekonomisk påvisbar skada för kunden riskerar penningtvättslagen, särskilt i de fall där kontraheringsplikten är tillämplig, i praktiken bli en ventil för verksamhetsutövare som önskar tacka nej till kunder. Ett för starkt beaktande av civilrätten skulle å andra sidan innebära en risk att det omfattande regelverket kring bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism urholkas.

Situationer som kräver kundkännedom⁸

Affärsförbindelser

När ett försäkringsavtal ingås mellan ett försäkringsföretag och en försäkringstagare uppstår en affärsförbindelse, eftersom det är fråga om en förbindelse som normalt sett förväntas ha en viss varaktighet. Kundkännedomsåtgärder ska därför vidtas avseende försäkringstagaren.

En ny affärsförbindelse uppstår vid nyteckning av försäkring, men även vid inflyttar och överlåtelser av försäkringar om försäkringstagaren inte är kund till försäkringsföretaget sedan tidigare.

För kollektivavtalad tjänstepension är arbetsgivaren försäkringstagare och den anställda är försäkrad och förmånstagare. För den idag vanliga formen av tjänstepensionsförsäkring med bruk av en s.k. valcentral erhåller försäkringsföretaget enbart information om den anställda. Information om vem som är försäkringstagare hålls hos valcentralerna och de får enligt avtal inte lämna ut information om vem som är försäkringstagare till försäkringsföretagen. Premiebetalningsströmmarna går också via valcentralen. Det betyder att försäkringsföretagen inte kan inhämta kundkännedom och riskklassificera försäkringstagare inom kollektivavtalsområdet, trots att en affärsförbindelse etableras.

Transaktioner överstigande 15 000 euro och sambandstransaktioner

Enstaka transaktioner eller sambandstransaktioner bedöms inte förekomma för försäkringsföretagen. Förmögenhetsöverföringar görs antingen till eller från en kund inom ramen för affärsförbindelsen med denne eller till en förmånstagare där penningtvättslagens särskilda bestämmelser i 3 kap. 26–28 §§ penningtvättslagen om åtgärder för kundkännedom blir tillämpliga.

⁸ Se också avsnitt 6 i den grundläggande vägledningen om kundkännedom.

Åtgärder för kundkännedom beträffande försäkringstagare⁹

För produkter med låg risk, t.ex. pensionsförsäkringar, bör det som utgångspunkt vara tillräckligt att vidta förenklade åtgärder enligt 3 kap. 9 och 10 §§ penningtvättsföreskrifterna. Förenklade åtgärder innebär att kontroller enligt 3 kap. 8 § och 10–13 §§ penningtvättslagen, t.ex. kontroll av verklig huvudman, kan genomföras i begränsad omfattning. I vissa fall kan det dock finnas produktdrivna riskfaktorer, t.ex. i en kapitalförsäkring, som gör att förenklade åtgärder inte är tillräckliga.

Tjänsterna och produkterna är dock endast en del i det som påverkar omfattningen av de åtgärder som ska vidtas. Det kan också förekomma t.ex. kundrelaterade faktorer (t.ex. att kunden är verksam i en högriskbransch, kunden eller kundens verkliga huvudman är en s.k. PEP eller är etablerad i ett högrisk-tredjeland), vilket medför att förenklade åtgärder inte är tillräckliga utan att ytterligare åtgärder måste vidtas för att uppnå tillräcklig kundkännedom.

Kontrollera identiteten på en försäkringstagare

Försäkringstagarens identitet ska kontrolleras. I penningtvättssammanhang är identifiering och kontroll av identiteten på distans en omständighet som kan innebära högre risk för penningtvätt och finansiering av terrorism om inte identifiering sker på ett tillförlitligt sätt t.ex. genom BankID. Distansfaktorn bedöms dock, efter en sammanvägd bedömning av såväl försäkringstagaren som de försäkringsprodukter som förekommer, sällan innebära att det finns skäl att vidta mer än förenklade åtgärder enligt 3 kap. 9 och 10 §§ penningtvättsföreskrifterna.

Identifiering och kontroll av verklig huvudman

Många av de produkter som livförsäkringsföretagen tillhandahåller bedöms som utgångspunkt utgöra låg risk för penningtvätt och finansiering av terrorism. Omfattningen av kontrollerna av verklig huvudman bör därför i de flesta fall där risken bedöms som låg, t.ex. avseende pensionsförsäkringar, kunna begränsas till att inhämta information från Bolagsverkets register över verkliga huvudmän. Att göra en sökning i Bolagsverkets register är också ett minimikrav i utredningen av verklig huvudman (3 kap 8 § första stycket penningtvättslagen). I de fall risken bedöms som förhöjd ska ytterligare utredning göras, t.ex. genom att ställa frågor till kunden om företagets ägar- och kontrollstruktur. Hur omfattande frågor som ska ställas och vilken annan utredning som behövs avgörs riskbaserat. Se även vägledningen om verklig huvudman. Om verklig huvudman saknas, ska alternativ verklig huvudman utses.

Kravet på att utse alternativ verklig huvudman för kunder som är en stat, en region, en kommun eller motsvarande har tidigare väckt en del frågor kring den praktiska tillämpningen av penningtvättslagen. En alternativ verklig huvudman i en offentligrättslig juridisk person är inte sällan en politiskt utsatt person. Det har inneburit att verksamhetsutövarna tillämpat skärpta åtgärder för kundkännedom på dessa kunder. Samtidigt är den omständigheten att kunden är en offentligrättslig juridisk person något som tyder på att risken för penningtvätt och finansiering av terrorism är låg, vilket motiverar förenklade åtgärder för kundkännedom. I prop. 2019/20:14, på s. 26, har detta uppmärksammats som något som inte står i överensstämmelse med ett riskbaserat förhållningssätt. En alternativ verklig huvudman behöver därför inte längre utses för en stat, en region, en kommun eller motsvarande där kundens riskprofil/riskklass bedöms som låg (3 kap. 8 a § penningtvättslagen). Detta uttryckliga undantag gäller dock inte för bolag som ägs av en stat, kommun, region eller motsvarande. I dessa fall har

⁹ Se också avsnitt 7 i den grundläggande vägledningen om kundkännedom, vägledningen om verklig huvudman och vägledningen om person i politiskt utsatt ställning.

därför branschen bedömt att det fortfarande finns ett krav på att utse alternativ verklig huvudman när det inte finns någon verklig huvudman.

Sammanfattningsvis kan, enligt 2 kap. 4 § penningtvättslagen, den omständigheten att kunden är en stat, en region, en kommun eller motsvarande eller en juridisk person över vilken en stat, en region, en kommun eller motsvarande, var för sig eller tillsammans, har ett direkt eller indirekt rättsligt bestämmande inflytande, tyda på att risken för penningtvätt och finansiering av terrorism är låg. Men det är endast när kunden är en stat, region, kommun eller motsvarande som det enligt 3 kap. 8 a § penningtvättslagen är möjligt att göra undantag och inte utse alternativ verklig huvudman. Möjligheten att göra undantag förutsätter att risken med kunden enligt 2 kap. 3 § penningtvättslagen bedöms som låg.

Se mer om 3 kap. 8 a § penningtvättslagen i vägledningen om verklig huvudman.

Åtgärder för att kontrollera person i politiskt utsatt ställning

Många av de produkter och tjänster som livförsäkringsföretagen tillhandahåller bedöms som utgångspunkt utgöra låg risk för penningtvätt och finansiering av terrorism. Omfattningen av kontrollerna bör i de flesta fall där risken bedöms som låg, t.ex. avseende pensionsförsäkringar, kunna begränsas till att enbart inhämta information från kunden (prop. 2016/17:173 s. 265) alternativt att göra en slagning mot en s.k. PEP-lista. Avgörande för att verksamhetsutövaren ska kunna förlita sig på PEP-listan är att verksamhetsutövaren bedömer dels att den innehåller tillräckliga uppgifter, dels att den är tillförlitlig. I de fall där risken bedöms vara högre kan det vara motiverat att vidta ytterligare åtgärder.

Affärsförbindelsens syfte och art

Affärsförbindelsens syfte är avseende många försäkringsprodukter, t.ex. riskförsäkringar utan sparande och pensionsförsäkringar, förhållandevis tydligt och kan i regel baseras på ett antagande utifrån produktens väldefinierade och avgränsade användningsområde. Syftet med att teckna en försäkring är normalt sett att täcka en dödsfallsrisk eller att initiera ett långsiktigt sparande och risken "att leva länge", med eller utan efterlevandeskydd. De rena riskförsäkringarna bygger inte upp något försäkringskapital (sparande) för försäkringstagaren.

Affärsförbindelsens art handlar om vilka aktiviteter och transaktioner som kan komma att vidtas inom ramen för affärsförbindelsen. Försäkringsföretaget bör fråga kunden om vilka aktiviteter och transaktioner som kan komma att vidtas inom ramen för affärsförbindelsen. Informationen ska ligga till grund för bedömningen av försäkringstagarens riskprofil/riskklass samt för bedömningen av förväntade aktiviteter och transaktioner. För vissa försäkringsprodukter, t.ex. riskförsäkringar, är dock produkten uppbyggd på ett sådant sätt att kundens förväntade aktiviteter och transaktioner i förhållande till produkten är förutbestämda, eftersom det är försäkringsföretaget som bestämmer premierna och när dessa ska inbetalas. I dessa fall är det inte alltid nödvändigt för försäkringsföretaget att inhämta uppgift från kunden om affärsförbindelsens art. Det är också så att vissa försäkringsformer, t.ex. pensionsförsäkring, där förenklade åtgärder för kundkännedom kan tillämpas, har en likartad struktur. Detta bedöms också innebära att det mer sällan är nödvändigt att inhämta uppgifter från kunden om art. När arten inte är förutbestämd eller självförklarande behöver kunden tillfrågas för försäkringsföretagets utredning om art, det kan t.ex. vara fallet när det är fråga om en kapitalförsäkring som medger extrainsättningar och återköp.

Exempel 1: Livförsäkringar utan sparmoment

En privatkund önskar teckna en livförsäkring utan sparmoment. Både syfte och art kan anses vara självförklarande. Syftet bedöms vara försäkringsskydd i händelse av den försäkrades dödsfall. Premien bestäms och faktureras av försäkringsbolaget och arten, hur produkten ska användas, antas därför vara betalning av försäkringspremien.

Exempel 2: Pensionsförsäkring

En företagskund önskar teckna en tjänstepensionslösning. Syftet är självförklarande och kan anses vara just tjänstepension för anställda. Även arten är i de flesta fall självförklarande. Frågan om art kan dock i vissa fall behöva besvaras av kunden om försäkringsföretaget anser att det föreligger en förhöjd risk.

Exempel 3: Kapitalförsäkring

En privatkund önskar teckna en kapitalförsäkring. Både syfte och art behöver utredas genom att fråga kunden, om inte syftet med kapitalförsäkringen kan baseras på antaganden. Syftet med en kapitalförsäkring kan variera, men kan vara självförklarande för vissa kapitalförsäkringar som är anpassade för t.ex. pensionssparande eller barnsparande. Frågan om art måste ställas till kunden, eftersom produkten är relativt flexibel och tillåter extrainsättningar och återköp.

Uppföljning av affärsförbindelser

Försäkringsföretaget ska löpande och vid behov följa upp en pågående affärsförbindelse i syfte att säkerställa att kännedomen om försäkringstagaren hålls aktuell och är tillräcklig för att hantera den bedömda risk som förknippas med kunden. Den löpande uppföljningen görs också för att upptäcka avvikande transaktioner och aktiviteter (t.ex. frekventa återköp) för att förhindra att försäkringsstagaren utnyttjar försäkringsföretaget för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Hur frekvent den löpande uppföljningen bör vara styrs av kundens riskprofil/riskklass och företagets allmänna riskbedömning. Eftersom många försäkringsprodukter innebär låg risk bör uppföljningen kunna ske med längre intervaller.

Vid fribrevslagda pensionsförsäkringar (premiebetalningsperioden har upphört) kan förändringar hos försäkringstagaren föranleda ett behov av förenklad uppföljning, det kan t.ex. vara förändringar i ägande eller förändrad verksamhet. Om försäkringstagaren däremot återupptar premiebetalningarna kan ett behov av fullständig uppföljning av kundkännedom uppstå eftersom förhållandena hos försäkringstagaren kan ha förändrats väsentligt jämfört med tiden före fribrevsläggningen.

Som utgångspunkt har en verksamhetsutövare inte en affärsförbindelse med en förmånstagare, vilket innebär att det inte krävs någon fortlöpande uppföljning (jfr 3 kap. 13 § penningtvättslagen och prop. 2016/17:173 s. 249). I praktiken kan det dock föreligga en viss varaktighet i relationen mellan försäkringsföretaget och förmånstagaren i de fall en utbetalning av försäkringsersättning ska ske över tid och inte enbart som en engångsutbetalning.

Mot bakgrund av den särställda relation som ett försäkringsföretag har med en förmånstagare i den meningen att det enbart är fråga om utbetalning av försäkringsersättning, sker inte någon löpande övervakning och bedömning av transaktioner i enlighet med 3 kap. 13 § och 4 kap. 1 § penningtvättslagen.

Åtgärder som krävs för kundkännedom i det enskilda fallet¹⁰

Försäkringsföretagets åtgärder för kontroll, bedömning och utredning enligt 3 kap. 7, 8 och 10–13 §§ penningtvättslagen ska utföras i den omfattning det behövs med hänsyn till kundens riskprofil/riskklass och övriga omständigheter.

Förenklade åtgärder vid låg risk i praktiken

Om risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan förknippas med kundrelationen bedöms som låg, får försäkringsföretaget tillämpa förenklade åtgärder för kundkännedom.

I vissa fall kan försäkringsföretagets allmänna riskbedömning indikera att vissa produkter och tjänster innebär låg risk, vilket kan innebära att förenklade åtgärder är tillräckliga, om det inte finns omständigheter som föranleder en annan bedömning (prop. 2016/17:173 s. 265 och 266). Att mindre omfattande åtgärder vidtas när risken med en viss produkt eller tjänst bedöms som låg enligt den allmänna riskbedömningen, innebär att förenklade åtgärder vidtas för att hämta in information som ska ligga till grund för att bestämma kundens riskprofil/riskklass. Riskprofilen bestäms sedan utifrån såväl den allmänna riskbedömningen som andra omständigheter som påverkar risken med kundrelationen i det enskilda fallet. Även om förenklade åtgärder har vidtagits för att hämta in informationen, kan kundens riskprofil komma att bestämmas till normal/medel eller hög risk, vilket kräver att ytterligare åtgärder vidtas.

I praktiken kan detta innebära att försäkringsföretaget lägger mindre resurser på att verifiera uppgifter och inhämtad information och i stället i större utsträckning förlitar sig på att de inhämtade uppgifterna stämmer. Det kan också innebära att försäkringsföretagets bedömningar baseras på antaganden.

Skärpta åtgärder vid hög risk

Om försäkringsföretaget bedömer risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan förknippas med kundrelationen som hög, ska särskilt omfattande kontroller, bedömningar och utredningar enligt 3 kap. 7, 8 och 10–13 §§ penningtvättslagen göras.

Enligt 3 kap. 17 § penningtvättslagen ska skärpta kundkännedomsåtgärder enligt 3 kap. 16 § penningtvättslagen vidtas vid affärsförbindelser när kunden är etablerad i ett land utanför EES som har identifierats som ett högriskredjeland av Europeiska kommissionen.¹¹ Åtgärderna ska avse en skärpning av övervakningen av pågående affärsförbindelser och omfatta inhämtande av ytterligare information samt godkännande från en behörig beslutsfattare¹² enligt vad som framgår av 3 kap. 17 §. Åtgärderna är generellt utformade och kan vara av mycket varierande karaktär. Ett försäkringsföretag har utifrån regelverket utrymme att bedöma på vilket sätt kraven ska uppfyllas, t.ex. vilken ytterligare information som ska hämtas in (prop. 2018/19:150 s. 104).

¹⁰ Se också avsnitt 8 i den grundläggande vägledningen om kundkännedom och vägledningen om person i politiskt utsatt ställning.

¹¹ I vägledningen om kundkännedom för bank finns vägledning om högriskredjeländer.

¹² I vägledningen om kundkännedom för bank finns vägledning om behörig beslutsfattare.

Personer i politiskt utsatt ställning

Om kunden eller kundens verkliga huvudman är en person i politiskt utsatt ställning, s.k. PEP, eller om kunden är en familjemedlem eller känd medarbetare till en PEP, s.k. RCA, som är en förkortning av Related or Close Associates, ska försäkringsföretaget enligt 3 kap. 19 § penningtvättslagen, utöver åtgärder enligt 3 kap. 7, 8 och 10–12 §§ penningtvättslagen, alltid vidta lämpliga åtgärder för att ta reda på medlens ursprung, tillämpa skärpt fortlöpande uppföljning samt övervaka aktiviteter och transaktioner i förhöjd omfattning samt inhämta godkännande från behörig beslutsfattare.

Risken förknippad med en PEP/RCA ska bedömas i varje enskilt fall. Försäkringsföretaget avgör, utifrån sin egen riskbedömning, omfattningen av de skärpta åtgärderna. Försäkringsföretaget avgör också på vilket sätt som kraven uppfylls. Tillvägagångssättet för att inhämta och bedöma inhämtade uppgifter kan alltså variera beroende på risken, vilket bör ha sin grund i försäkringsföretagets allmänna riskbedömning. Exempelvis kan lämpliga åtgärder för att ta reda på varifrån de tillgångar som hanteras inom ramen för affärsförbindelsen kommer anpassas utifrån risken i den specifika kundrelationen och den produkt som kunden innehar. Riskerna för penningtvätt och finansiering av terrorism kan också vara olika beroende på vilken position som en PEP har eller i vilket land denne har hemvist.

Åtgärder utförda av försäkringsförmedlare¹³

En särskild situation för försäkringsföretagen är det frekventa anlitaandet av försäkringsförmedlare för distribution av försäkringsföretagens produkter (förmedlad affär). Vid försäkringsförmedling är det normalt sett försäkringsförmedlaren som träffar kunden och fungerar som en mellanhand mellan försäkringsföretaget och kunden. Försäkringsförmedlare med tillstånd för försäkringsdistribution från Finansinspektionen har ett självständigt ansvar att följa penningtvättsregelverket. I detta avsnitt avses fristående försäkringsförmedlare och inte till försäkringsgivaren anknutna förmedlare. Den senare gruppen anses ingå i verksamhetsutövaren (jfr 3 kap. 24 § penningtvättslagen och 1 kap. 9 § lagen om försäkringsdistribution).

Det finns i princip tre olika sätt att vidta kundkännedsåtgärder vid en förmedlad affär:

- 1) Försäkringsförmedlaren hämtar in de uppgifter som försäkringsföretaget begär (oftast via blanketter som försäkringsföretaget tillhandahåller och som ska fyllas i av kunden). Uppgifterna lämnas vidare till försäkringsföretaget som själv utför åtgärder för kundkännedom.
- 2) Försäkringsförmedlaren utför kundkännedsåtgärder och försäkringsföretaget tillämpar den s.k. förlitanderegeln i 3 kap. 21 § penningtvättslagen.
- 3) Försäkringsförmedlaren utför kundkännedsåtgärder för försäkringsföretagets räkning enligt bestämmelsen om utkontraktering i 3 kap. 24 § penningtvättslagen.

Det bör noteras att försäkringsföretaget vid ett förlitande enligt punkt 2 ovan inte kan förlita sig på en försäkringsförmedlares bedömning av om kunden eller kundens verkliga huvudman är PEP eller familjemedlem eller nära medarbetare till en PEP, huruvida kunden är etablerad i ett högriskredjeland eller vad avser fortlöpande kundkännedom.

¹³ Se också avsnitt 9 i den grundläggande vägledningen om kundkännedom.

Det bör vara klargjort vilket av sätten ovan som gäller inom samarbetet mellan försäkringsföretaget och försäkringsförmedlaren eller vad som gäller vid respektive försäkringsavtal som försäkringsförmedlaren medverkar till.

Ansvar för att åtgärderna som försäkringsförmedlaren har vidtagit är tillräckliga ligger på det försäkringsföretag som förlitar sig på åtgärderna, varför omfattningen av åtgärderna bör stämma överens med försäkringsföretagets allmänna riskbedömning och egna rutiner.

Det bör noteras att försäkringsföretaget måste säkerställa att försäkringsförmedlaren fullgör de uppgifter som försäkringsföretaget förlitar sig på eller vid fall av utkontraktering, som denne åtagit sig att vidta utifrån avtalet. Reglerna om intern styrning, riskhantering och kontroll i bl.a. försäkringsrörelselagen (FRL) innebär att det ställs högre krav på uppföljning vid utkontraktering.

Livförsäkringar och andra investeringsrelaterade försäkringar¹⁴

En verksamhetsutövare som tillhandahåller livförsäkringar eller andra investeringsrelaterade försäkringar ska

1. senast när försäkringsersättningen betalas ut identifiera förmånstagaren och förmånstagarens verkliga huvudman och kontrollera identiteten på dessa samt vidta åtgärder för att avgöra om någon av dem är en person i politiskt utsatt ställning eller en familjemedlem eller känd medarbetare till en sådan person,
2. när den får kännedom om att en försäkring har överlåtits identifiera förvärvaren och förvärvarens verkliga huvudman och kontrollera identiteten på dessa samt vidta åtgärder för att avgöra om någon av dem är en person i politiskt utsatt ställning eller en familjemedlem eller känd medarbetare till en sådan person.

Åtgärder för att inhämta information avseende förmånstagare

Identifiering och kontroll av förmånstagare

Utöver åtgärder för att uppnå kundkännedom avseende försäkringstagare, åligger det försäkringsföretaget att identifiera förmånstagaren, d.v.s. efterfråga dennes namn o.d. Detta ska ske senast före första utbetalningen av försäkringsersättning (3 kap. 26 § penningtvättslagen).

Identiteten ska även kontrolleras, vilket ska ske genom identitetshandlingar, registerutdrag eller genom andra uppgifter och handlingar från en oberoende och tillförlitlig källa (prop. 2016/17:173 s. 282). Exempel på registerutdrag kan vara utdrag ur folkbokföringen (t.ex. från SPAR eller InfoTorg).

I penningtvättssammanhang är identifiering och kontroll av identiteten på distans en omständighet som kan innebära högre risk för penningtvätt och finansiering av terrorism om inte identifiering sker på ett tillförlitligt sätt t.ex. genom BankID. I de fall identifiering och kontroll av förmånstagare sker på distans, bedöms det dock att distansfaktorn, efter en sammanvägd bedömning av såväl förmånstagarens roll som mottagare av försäkringsersättning som de försäkringsprodukter som förekommer, sällan utgör skäl för att vidta några ytterligare åtgärder.

¹⁴ Se också avsnitt 10.2 i den grundläggande vägledningen om kundkännedom.

I de fall det behövs ska hänsyn tas även till den risk som kan förknippas med *kundrelationen* för att avgöra omfattningen av åtgärderna och kontrollerna avseende förmånstagaren (3 kap. 28 § penningtvättslagen). Ytterligare åtgärder och kontroller skulle kunna bli aktuella när försäkringstagaren är bosatt i ett högriskland eller är en person i politiskt utsatt ställning, s.k. PEP. Produkter som utbetalas vid dödsfall är dock till sin utformning i regel mindre attraktiva för penningtvätt eller finansiering av terrorism, vilket kan göra att det i dessa fall kan ifrågasättas om risken kopplad till förmånstagaren kan påverka kundrelationen.

När det är nödvändigt för att bedöma risken, beaktas även omständigheter hänförliga till *förmånstagaren*, vilka exempelvis kan vara det land dit utbetalningen av försäkringsbeloppet ska ske och om förmånstagaren är en PEP. Ytterligare kontroller av förmånstagaren kan vara att kontrollera relationen mellan försäkringstagaren och förmånstagaren (prop. 2016/17:173 s. 281). Om försäkringstagaren är en PEP bör även, beroende på vilken risk som finns i försäkringen, förmånstagaren kontrolleras mer ingående. Det kan t.ex. i sådana fall uppstå misstanke om att den formelle försäkringstagaren och förmånstagaren i praktiken är samma person.

Åtgärder vid överlåtelse

Vid överlåtelse, helt eller delvis, av livförsäkring eller annan investeringsrelaterad försäkring till tredje part blir förvärvaren ny kund till försäkringsföretaget, vilket innebär att en ny affärsförbindelse etableras. Det innebär i sin tur bl.a. att försäkringsföretaget ska vidta åtgärder för kundkännedom avseende förvärvaren, inbegripet kontroll av förvärvarens verkliga huvudman. Eftersom det inte finns något lagstadgat krav på att försäkringsföretag som tillhandahåller livförsäkringar och andra investeringsrelaterade försäkringar ska få information om en överlåtelse före det att överlåtelsen sker, bör detta ske först när försäkringsföretaget får kännedom om att en försäkring har överlåtits (se prop. 2019/20:55 s. 12 och 13). Vid en överlåtelse av en försäkring kan det även vara relevant för försäkringsföretaget att förstå bakgrunden till överlåtelsen samt korrelationen mellan överlåtaren och förvärvaren. För t.ex. kapitalförsäkringar där det finns en legal och avtalsenlig möjlighet att fritt överlåta försäkringen, skulle den i praktiken kunna överlåtas till en förvärvare till synes utan naturlig koppling till överlåtaren.

Eftersom ett försäkringsföretag inte kan neka en ny affärsförbindelse vid överlåtelse (14 kap. 9 § FAL) betyder det att affärsförbindelsen inleds och först därefter, när kundkännedom inhämtats och riskklassificering har gjorts, kan en bedömning göras av om affärsförbindelsen kan fortsätta. Om risken skulle bedömas som så hög att den inte kan hanteras kan försäkringsföretaget först då överväga om affärsförbindelsen ska avslutas eller om mitigerande åtgärder ska vidtas.

Identifiering av verklig huvudman

Utöver åtgärder för att identifiera förmånstagaren, ska försäkringsföretaget vidta åtgärder för att identifiera eventuella verkliga huvudmän till förmånstagaren. Detta gäller alltid i de fall förmånstagaren är en juridisk person.

Bedömningen är att åtgärderna för att finna en eventuell verklig huvudman i regel kan begränsas till kontroll mot Bolagsverkets register över verkliga huvudmän. Denna kontroll motsvarar den ofta låga

risk som försäkringsföretagen bedömer att förmånstagare har i sin roll som mottagare av försäkringsersättning. Bedömer försäkringsföretaget att risken är förhöjd, eller har det svårigheter att förstå den verkliga huvudmannens koppling till förmånstagaren, kan detta föranleda ytterligare kontroller såsom frågor till förmånstagaren kring ägar- och kontrollstruktur i syfte att förstå t.ex. en komplicerad ägarstruktur.

Hur omfattande åtgärder och kontroller som ska vidtas bestäms av den risk som kan förknippas med kundrelationen (3 kap. 28 § penningtvättslagen). Det är alltså kundens riskprofil som har bestämts inom ramen för riskklassificeringen av kunden, som är utgångspunkten för åtgärderna. Om försäkringsföretaget bedömer att det krävs i det enskilda fallet, ska hänsyn också tas till den risk som kan förknippas med förmånstagaren. Det innebär exempelvis att sådant som det land dit utbetalningen av försäkringsbeloppet ska ske och om förmånstagaren är en s.k. PEP beaktas.

Åtgärder för att kontrollera person i politiskt utsatt ställning

Mot bakgrund av att risken för penningtvätt och finansiering av terrorism som utgångspunkt bedöms som låg vad avser förmånstagare i egenskap av mottagare av försäkringsersättning och dess eventuella verkliga huvudman, görs bedömningen att t.ex. screening mot en s.k. PEP-lista är en tillräcklig åtgärd för att hantera den låga risken.

I de fall en förmånstagare eller dennes verkliga huvudman konstaterats vara PEP eller familjemedlem är känd medarbetare till en sådan person (RCA), kan det vara motiverat att vidta ytterligare åtgärder för att hantera den eventuellt förhöjda risk som den politiskt utsatta ställningen innebär. Dessa åtgärder kan t.ex. innefatta frågor till förmånstagaren.

I övrigt tas hänsyn till den risk som kan förknippas med *kundrelationen* för att avgöra omfattningen av åtgärderna och kontrollerna avseende förmånstagare. När det är nödvändigt för att bedöma risken, beaktas även omständigheter hänförliga till förmånstagaren (prop. 2016/17:173 s. 281).